

**Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 3, 2019 Güz,
ISSN: 2651-4605**

SARIKÖSE TURHAN, Selma (2019, Ekim), “XIX. Yüzyılda Safranbolu’nun Köylerinde Para Vakıfları”, *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S 3 : 94-118.

Makale Geliř Tarihi: 30/09/2019

Makale Kabul Tarihi: 09/10/2019

SAFRANBOLU ŞER’İYE SİCİLLERİNE GÖRE XIX. YÜZYILDA SAFRANBOLU KÖYLERİNDE PARA VAKIFLARI

Selma TURHAN SARIKÖSE*

Öz

Osmanlı medeniyetinin bir vakıf medeniyeti olduğu bilinmektedir. Osmanlı Dönemi’nde devletin kuruluşundan itibaren Selçuklu ve Beylikler dönemlerine ait vakıflar devam ettirilmiş aynı zamanda birçok yeni vakıf tesis edilmiştir. Genelde padişah, devlet adamları, hanım sultanlar ve hayırsever Osmanlı vatandaşları tarafından birçok cami, mescit, mektep, medrese, darüşşifa ve imaret gibi vakıf eserler inşa edilmiştir. Bu eserler uzun asırlar hizmetlerini vakıflar sayesinde devam ettirmiştir. Vakıflar Osmanlı sosyal, ekonomik ve kültür hayatına büyük katkı sağlamıştır. Osmanlı Dönemi’nde tesis edilen vakıf türlerinden biri de Nukud Evkafı olarak bilinen para vakıflarıdır. XVI. yüzyılda para vakıfları ile ilgili olarak Osmanlı’da ulema arasında yaşanan tartışmalardan sonra para vakıflarının sayısında hızlı bir artış yaşanmıştır. XIX. yüzyılda Osmanlı coğrafyasının farklı yerlerinde birçok para vakfı tesis edilmiştir. Bu bağlamda Safranbolu’nun köylerinde de birçok para vakfının kurulduğu arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Safranbolu Şer’iyye Mahkemesi’nde tescil edilen para vakıfları Şer’iye Sicillerine kaydedilmiştir. Bu çalışmada XIX. yüzyılda Safranbolu’ya bağlı köylerde tesis edilen para vakıfları Safranbolu Şer’iyye Sicilleri’ne göre tespit edilerek Safranbolu’nun sosyal ve ekonomik hayatına katkıları değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Safranbolu, Köy, Osmanlı, Para Vakfı, Ekonomi.

FINANCIAL FOUNDATIONS OF SAFRANBOLU DISTRICT IN 20TH CENTURY IN VIEW OF ŐERİYYE REGISTRY

Abstract

Given that Ottoman civilization is a founding civilization, Ottoman State carried over the foundations from Seljuk and Anatolian Principalities and added new foundations. Foundation institutions like mosque, masjid, school, madrasah, hospital and soup kitchen usually established by sultans, local administrators, ladies of dynasty and charitable people. This charity institutions continued their activity by these foundations along centuries. Foundations had a big contribution to Ottoman social, economic and cultural life. A type of foundation known as financial foundations was instigated in the Ottoman Period. Number of such foundations flourished amid the

heated debates among the scholars on the religious legality of these foundations in 16th century. Numerous monetary foundations were established in the different regions of Ottoman Empire in 19th century. Investigations revealed that a high number of financial foundations were established in the villages of Safranbolu. Register of financial foundations in Safranbolu were registered in Safranbolu Şeria Court. Lists of people who took loans from these foundations can be seen in archival documents. Effects of these foundations on social and economic life will be evaluated.

Keywords: Safranbolu, Village, Ottoman, Financial Foundations, Economy.

Giriş

Osmanlı Dönemi'nde vakıflar; bayındırlık, ekonomi, eğitim ve kültür alanlarında büyük izler bırakmıştır. Vakıflar başta padişah ve hanedan mensupları, devlet adamları ve hayırseverler tarafından tesis edilmiştir. Kuruluş özelliği ve faaliyetleri açısından farklı vakıf çeşitleri bulunmaktaydı. Bunlardan biri de para vakıfları olup, başta başkent İstanbul olmak üzere birçok yerleşim biriminde para vakıfları kurulmuştur¹.

Vakıf, “*bir mülkü ammenin menfaatine ebedi olarak tahsis etmektir*”². Vakıf, bir kimsenin Allah yolunda menkul ve gayrimenkul emlâkını dinî ve sosyal bir gayeye müebbeden tahsis etmesidir³. Türk-İslam devletlerinin çoğalması ile vakıfların sayısının da arttığı görülmektedir. Osmanlı Dönemi'nde Orhan Bey'den (1324-1360) itibaren farklı amaçlar için vakıflar tesis edilmiştir⁴.

Vakıf müessesesi içinde dikkat çeken vakıflardan biri de para vakıflarıdır. Hukuken bir kişi, nakit parasını da toplum yararına vakfedebilirdi. Bu tür vakıflar, sahip oldukları nakit parayı ihtiyaç sahiplerine istirbah yoluyla borç olarak vermektedir. Onu on bir ya da onu

*Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, selmatsarikose@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-37985478.

¹ Tahsin Özcan, *Osmanlı Para Vakıfları Kanûnî Dönemi Üsküdar Örneği*, Ankara 2003, s. 6, 8, 9, 95-203.

² Mehmet Zeki Pakalın, “Vakıf”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, İstanbul 1993, s. 577.

³ Bahaeddin Yediyıldız, “Vakıf”, *İslâm Ansiklopedisi*, XIII, İstanbul 1986, s. 154.

⁴ Pakalın, *aynı eser*, II, s. 579.

on bir buçuktan borç verme işlemine “*muamele-i şer'iyye*” veya “*hile-i şer'iyye*” denmektedir. İslam hukukunda tartışma konusu olan nakit para vakıfları konusunda “*muamele-i şer'iyye*” ile faiz hususlarının birbirine karıştırıldığı görülmektedir⁵. Para vakıfları için Osmanlı arşiv belgelerinde “*Nukud-ı mevkufe*”⁶ ve “*vakıf akçesi*”⁷ gibi tabirler kullanılmıştır.

Para vakıflarının ayırt edici özelliği vakfın mal varlığının tamamının veya bir kısmının nakit para olarak vakfedilmiş olmasıdır. Ne zaman ortaya çıktığı tartışma konusu olan para vakıfları Osmanlı'ya özgü bir uygulamadır. İslam dünyasında mezhepler bazında para vakıfları konusunda yaygın tartışmaların olduğu bilinmektedir. Sultan II. Murad (1421-1443, 1444-1451), özellikle Fatih (1451-1481) devrinden itibaren para vakıflarına daha fazla rastlanmaya başlanmıştır⁸.

Bu konunun meşruiyeti İslam tarihi boyunca hukukçular arasında tartışmalara sebep olmuşsa da çeşitli zaruretlerden dolayı yaygın bir şekilde uygulanmıştır⁹. İslam hukukunda riba, haram sayılmıştır¹⁰. Başlangıçta Ebu Hanife'nin talebesi İmam Züfer dışında hiçbir hukukçu tarafından vakfı caiz görülmeyen nakit paraların Osmanlı Devleti'nin yükselme döneminde hukukçular tarafından tartışıldığı görülmektedir. Nakit para vakfının örfen vakfı caiz görülen menkul mallar grubuna girdiğini iddia eden Şeyhülislam Esbussud Efendi'nin (ö.1575) görüşü resmîyet kazanınca bütün Osmanlı ülkesinde nakit para vakfı alabildiğine artmıştır. Nakit paralar, ya fakirlere sermaye olarak verilmiş (bidâa) ya da emek sermaye şirketi (mudârebe) tarzında kâr-zarar usulüne göre işletilmiş ve yahut muamele-i şer'iyye denilen peşin satıp veresiye vermek suretiyle

⁵ Ahmet Akgündüz, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, İstanbul 1996, s. 216.

⁶ Mehmet Zeki Pakalın, “Nukud-ı Mevkufe”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, İstanbul 1993, s.706.

⁷ *Safranbolu Şer'iyeye Sicili* (Kısaltma: SŞS), no. 2146, s. 4.

⁸ Özcan, *aynı eser*, s. 10-11; Neşet Çağatay, “Osmanlı İmparatorluğunda Riba-Faiz Konusu Para Vakıfları ve Bankacılık”, *Vakıflar Dergisi*, IX (1971), s. 48.

⁹ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 2002, s. 247.

¹⁰ Çağatay, *aynı makale*, s. 42.

%15'i geçmeyen yıllık kâr alınarak çalıştırılmıştır. Muamele-i şer'iyye usulü, mahiyeti itibariyle faize benzese de faiz değildir. Bu sebeple faiz tabiri değil “*rih-ı kâr*” tabiri kullanılmıştır¹¹.

Osmanlı ilim adamları arasında para vakıflarının meşruiyeti konusunda Anadolu ve Rumeli kazaskerliği ile şeyhülislamlık makamında bulunmuş olan Çivizâde (ö. 1547) ile başlayan tartışmalara¹² son noktayı Ebussuud Efendi'nin para vakıflarına izin veren fetvaları koymuştur. Çivizâde, nakit vakıflarının kaldırılması gerektiğini şer'an ileri sürmüştü de Ebussuud Efendi nakit vakıflarının devamına şer'an izin vermiştir¹³. Ancak başta Birgivî olmak üzere bir takım Osmanlı ulemasının para vakıflarına yönelik eleştirileri devam etmiştir¹⁴. XVIII. yüzyıl Türk vakıflarının toplam gelirlerinin takriben %32'si vakfedilmiş nakit paralardan meydana geliyordu¹⁵. XIX. yüzyılda kurulan vakıflar içinde para vakıfları %57 gibi bir orana ulaşmıştır¹⁶. Genel itibarı ile son asırlarda para vakıflarında büyük bir artış söz konusudur.

Para vakıflarında kâr oranı %10-20 arasında değişmekle birlikte¹⁷ genel olarak Osmanlı uygulamasında onu on bir buçuk yani %15 oranında kâr nispeti olduğu görülmektedir¹⁸. Osmanlı dönemindeki para vakıflarında %15'lik bir oranda verilecek para ile vakıflar tesis edilmiştir¹⁹.

¹¹ Ahmet Akgündüz, “Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çeşitleri”, *Türkler*, X, (ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), Ankara 2002, s. 447-460.

¹² Bahaeddin Yediyıldız, *XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, Ankara 2003, s. 117-120.

¹³ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, II, (yay. haz. Nuri Akbayar), İstanbul 1996, s. 441-442.

¹⁴ Özcan, *aynı eser*, s. 28-36, 47-50.

¹⁵ Yediyıldız, *aynı eser*, s. 116.

¹⁶ Özcan, *aynı eser*, s. 88.

¹⁷ Çağatay, *aynı makale*, s. 50.

¹⁸ Akgündüz, *aynı eser*, s. 227.

¹⁹ Yediyıldız, *aynı eser*, s. 141; Barış Sarıköse, “Kadınhanı’nda Para Vakıfları”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 33 (2013), s. 118-119.

Vakıf para, üç şekilde tahsis edilmiştir. Birincisi, müdarebe şirketi kurarak elde edilen kârın tasadduk edilmesi, ikincisi; fakirlere ve tahsis edilen kimselere ticaret sermayesi olarak verilmesi yani kredi olarak kullanılması, üçüncüsü; Osmanlı uygulamasında “*muamele-i şer'iyeye*” de denilen usulle (istirbah edilerek) gelir sağlanarak elde edilen gelirin fakirlere dağıtılmasıdır²⁰.

Kuruluşu ve tescili gerçekleştirilen vakfın sermayesi mütevellî tarafından işletilerek elde edilen gelir, vakfın kuruluş amacına yönelik olarak vakfiyede öngörülen yerlere harcanmaktadır. “*Nukûd-ı mevkufe*”nin nasıl işletileceği konusunda “*istilâl*”, “*istirbâh*”, “*murabaha olunmak*” ya da “*faideye verilmek*” gibi ifadeler kullanılmaktadır. Paranın muamele ya da muamele-i şer'iyeye ile istilâl ve istirbâh olunması Çivizâde ve Birgivi tarafından eleştirilmiş ve faize açılan bir kapı olarak değerlendirilmiştir²¹. Ancak para vakıfları, toplumdaki kredi ihtiyaçlarının karşılanmasında büyük bir görev ifa etmiş, tefecilik ve “*ribahorluk*” gibi toplum hayatını sarsacak uygulamaların yaygınlaşmasını da engellemiştir.

Para vakıfları kurulduktan sonra vakfın sermayesi vakfiyede belirtilen usullerden biri ile işletilmekte, bunun karşılığında belli bir gelir elde edilmektedir. Ana sermaye olduğu gibi muhafaza edilirken, buna karşılık elde edilen gelir vakfiyede öngörülen yerlere harcanmaktadır. Vakfın harcamaları iki kısımdır. Birinci kısım, vakfın idaresi için mütevellî, nâzır ve kâtip gibi görevlilere yapılan harcamalar olup, ikinci kısım ise, vakfın kuruluş amacı çerçevesinde hayır hizmetlerine yapılan harcamalardır²².

Son dönem para vakıflarının fonksiyonlarında değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle mahalle ve köylerde ortak faaliyetlerin

²⁰ Akgündüz, *aynı eser*, s. 223.

²¹ Özcan, *aynı eser*, s. 53.

²² XVIII. yüzyılın son çeyreğinde Kadı mahkemesine tescil ettirilen orijinal Boduroğlu vakfiyesinde bu hususlar açık şekilde ifade edilmiştir. Bk. M. Murat Öntüğ, “Uşak'ta Boduroğlu Vakıfları ve Vakfiyeleri”, *Vakıflar Dergisi*, S. 28 (2004), s. 84, 88, 92, 97.

yürütülmesi, ortak ihtiyaçların karşılanması, mali alanda sıkıntıya düşenlere yardım edilmesi şeklinde yeni düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir²³. Para vakıfları ihtiyaç sahiplerine sağladığı küçük kredilerle kişilerin daha çok nakit ihtiyaçlarını karşılamıştır. Aynı zamanda halkın kalpazanların ve tefecilerin eline düşmesi engellenmiştir²⁴. 1864'te Murabaha Nizamnamesi yayınlanmak suretiyle para vakıflarının işletilmesinin denetim altına alınmaya çalışıldığı görülmektedir²⁵. 1869'dan itibaren vakıf paraları ilgili suistimallerin önlenmesi için her vilayet ve kazada faaliyet gösteren vakıfların hesaplarının çok sıkı tutulması istenmiştir²⁶. Para vakıfları, XIX. yüzyılda Osmanlı toplumunda ihtiyaç sahiplerinin önemli bir kredi kaynağı durumundadır. Zamanla para vakıfları toplumsal işlevini kaybetmiş; devlet, nakit para vakıflarını bir şekilde yine toplum hizmetinde kullanmaya devam etmiştir. Cumhuriyet'le birlikte eski işlevini kaybeden 1.069 para vakfının mevcut paralarını tek elden işletmek amacıyla 1954'te Vakıflar Bankası kurulmuştur²⁷.

Son yıllarda Osmanlı Dönemi'ndeki para vakıfları ile ilgili yapılan araştırmalar²⁸ para vakıflarının Osmanlı'nın farklı coğrafyasında benzer özelliklerle uygulandığını ortaya koymaktadır. Mesela, vakıf paraların "onu on bir buçuk" tan istirbaha verilmesi gibi ortak uygulamaların yaygın olduğu görülmektedir.

Bu araştırmada Safranbolu'ya bağlı köylerde kurulan ve *Safranbolu Şer'iyye Sicili*'ne kaydedilen para vakıfları incelenecektir.

1) Safranbolu'nun Köylerinde Kurulan Para Vakıfları

Safranbolu'ya bağlı köylerde kurulan para vakıflarından bazılarının vakfiye suretlerine *Safranbolu Şer'iyye Sicilleri*'nde

²³ Özcan, *aynı eser*, s. 76-77.

²⁴ Hüseyin Çınar-Miyase Koyuncu Kaya, *Vakıflar Kaynakçası*, Ankara 2015, s. 83.

²⁵ Çağatay, *aynı makale*, s. 53.

²⁶ Akgündüz, *aynı eser*, s. 232.

²⁷ Hasan Güneri, "Vakıf İşletmeleri", *Vakıflar Dergisi*, S. 11 (1976), s. 37.

²⁸ Çınar-Koyuncu Kaya, *aynı eser*, s. 85-94.

ulaşılmıştır. Ayrıca Safranbolu'nun köylerinde ölen kişilerin terekelerinde borç aldıkları para vakıflarının isimleri de tespit edilmiştir. Aşağıda XIX. yüzyılda Safranbolu'nun köylerinde faaliyette bulunan 50 adet para vakfi alfabetik sıraya göre değerlendirilecektir.

1.1) Ağaçkilise Divanı Kırıklar Camii Vakfı

Safranbolu'ya bağlı Ağaçkilise Divanı Kırıklar Köyü'nden Salih Ustazade Hüseyin Usta ibn Salih ibn Abdullah müteveli tayin ettiği Safranbolu Mahkemesi kâtibi es-Seyyid Halil Ahmet Efendi ibn Ahmet Hilmi huzurunda 1.500 kuruşu vakfetmiş; vakfiye 25 Temmuz 1874'te Safranbolu Mahkemesi'nde tescil edilmiştir²⁹. Vâkıf Salih Ustazade Hüseyin Usta şartlarında; 1.500 kuruşun onu on bir buçuk hesabıyla istirbaha verilmesini, elde edilen gelirden her sene Ramazan ayında altı okka aydınlatma için yağ alınarak Kırıklar Camii'nin mihrabının iki yanındaki kandile konulmasını, 50 kuruş cami imamına, 50 kuruş hatibe, 25 kuruş müezzine, 35 kuruş caminin tamir masraflarına verilmesini, vakfin her sene fazla gelirinden Müslüman fakirlere verilmesini, evkaf muhasebecisi tarafından vakfin muhasebesinin görülmesini, hayatta oldukça kendisinin, ölümünden sonra ise neslinden gelen salih erkek veya kız evladından birinin müteveli olarak atanmasını istemiştir.

Safranbolu'nun Kızılcaviran Köyü'nden Kara Hasan oğlu İbrahim bin Hasan, Safranbolu'nun Ağaçkilise Divanı Kırıklar Köyü Camii vakfi mütevellisi Hüseyin Usta ve şahitler huzurunda; ilk önce aldığı 1.500 kuruş ile sonra aldığı paralarla vakıftan 1.950 kuruş borç aldığını Safranbolu'nun Çavuş Mahallesi'nden şahitler huzurunda 04 Ağustos 1874'te mahkemede beyan etmiştir³⁰.

1.2) Akviran Köyü el-Hâc Halil Ağa Vakfı

Safranbolu'nun Akviran Köyü'nden el-Hâc Halil Ağa, köyündeki cami, şadırvan ve çeşme için 2.150 kuruşu vakfetmiştir. Paranın onu on bir buçuk hesabıyla istirbaha verilmesini, vakfin gelirinin cami, şadırvan ve

²⁹ SŞS, no. 2139, s. 19-a.

³⁰ SŞS, no. 2139, s. 96-a.

çeşmeye harcanmasını istemiştir. 30 Mart 1873'te vakfa Hatip Ahmet Efendi ibn Ali hasbî yani vakıftan herhangi bir maaş almadan mütevellî olarak tayin edilmiştir³¹.

1.3) Akviran Köyü Mektebi Nukud Vakfı

Akviran Köyü'nden Abdurrahman oğlu Mehmet bin Ebubekir'in 17 Haziran 1849 tarihli terekesindeki kayda göre Akviran Köyü Mektebi'nin nukud vakfına 500 kuruş borcu vardır³².

1.4) Akviran Köyü Pınarı Nukud Vakfı

Safranbolu'nun Akviran Köyü'nden Ali Bey oğlu Süleyman'ın 04 Ekim 1848 tarihli terekesindeki kayda göre köydeki pınarın tamiri için vakfedilen akçeye 95 kuruş borcu vardır³³.

1.5) Akyol Camii Nukud Vakfı

Safranbolu'ya bağlı Bulak Köyü'nden Çakır oğlu Mehmet bin Abdullah'ın 31 Ağustos 1886 tarihli tereke kaydından Akyol adlı yerdeki caminin "*nukud-ı mevkufesi*" mütevellisi Yirmibeş oğlu Ahmet'ten 144 kuruş borç para aldığı anlaşılmaktadır³⁴.

1.6) Alınviran Köyü Camii Nukud Vakfı

Safranbolu'nun Değirmencik Köyü'nden Abdi oğlu Molla Abdullah bin Mustafa'nın 28 Aralık 1845 tarihli terekesine göre Alınviran Köyü Camii'nin nukud vakfına 115 kuruş borcu vardır³⁵. Bu kayıttan çevre köylerden kişilerin de Alınviran Köyü Camii para vakfından borç aldıkları anlaşılmaktadır.

Safranbolu'nun Alınviran Köyü'nden Dağlı oğlu Salih bin Ahmet'in 04 Mart 1866 tarihli terekesinde Alınviran Köyü Camii'nin nukud vakfına 130 kuruş borcu olduğu kaydedilmiştir³⁶.

³¹ SŞS, no. 2138, s. 5-b.

³² SŞS, no. 2127, s. 87-b- 88-a.

³³ SŞS, no. 2127, s. 109.

³⁴ SŞS, no. 2146, s. 23.

³⁵ SŞS, no. 2126, s. 91.

³⁶ SŞS, no. 2134, s. 47-a.

1.7) Arıcak Köyü Camii Nukud Vakfı

Safranbolu'nun Arıcak Köyü'nden Kadı oğlu İbrahim bin Ahmet'in terekesindeki kayda göre Arıcak Köyü Camii nukud vakfına 28 Şubat 1870'te 700 kuruş borcu vardır³⁷.

1.8) Bostanbükü Köyü Camii Nukud Vakfı

Bostanbükü Köyü'nden Emir Salih oğlu Hatip Mehmet Efendi'nin tereke kaydından bu caminin para vakfının mütevellisinin Eylül 1880'de Hasan Efendi olduğu anlaşılmaktadır³⁸. Bostanbükü Köyü'nden Bekir oğlu İsmail'in 09 Mayıs 1850 tarihli terekesinde adı geçen köydeki camiinin nukud vakfına 150 kuruş borcu olduğu kayıtlıdır³⁹. Emir Salih oğlu Hatip Mehmet Efendi, bu vakıftan 100 kuruş borç almıştır. 11 Eylül 1880'de öldüğü zaman 100 kuruş terekesinden ödenecek borçlar arasında kaydedilmiştir⁴⁰.

1.9) Bostanbükü Köyü Köprü Nukud Vakfı

Viranşehir Voyvodası el-Hâc Ahmet zâde es-Seyyid İbrahim, Safranbolu Şer'iyeye Mahkemesi'nde 08 Haziran 1808'de Bostanbükü Köyü'ndeki köprünün tamirâtı için verilen paranın onu on bir buçuk hesabıyla işletilmesini, gelirden köprü tamirine harcanacak paranın köyden Cebeci Molla Seyyid Ömer eliyle harcanmasını, köprünün tamiri gerekmeyen yıllarda gelirin vakfın asıl malına eklemesini, kefile paranın işletilmesini, vakfın parasının müflis kimselere verilmemesini, vakfın zarara uğratılmamasını istemiştir⁴¹.

1.10) Bostanbükü Köyü Yukarıpınar Nukud Vakfı

Safranbolu'ya bağlı Bostanbükü Köyü'nden Ekşi oğlu Mustafa Efendi ibn Mehmet bin Abdullah'ın 17 Ağustos 1884 tarihli terekesinde

³⁷ SŞS, no. 2137, s. 15-a.

³⁸ SŞS, no. 2144, s.17.

³⁹ SŞS, no. 2129, s. 6-a.

⁴⁰ SŞS, no. 2144, s. 17; *Safranbolu Şer'iyeye Sicili 2144 Numaralı Defter*, (yay. haz. Recep Karacakaya-İsmail Yücedağ-Nazım Yılmaz), İstanbul 2013, s. 135.

⁴¹ SŞS, no. 2114, s. 23-b.

köydeki Yukarıpınar “*vakıf akçesi*”nin mütevellisi olan Ak Şaban Hacı Mustafa’dan 235 kuruş borç aldığı kaydı yer almaktadır⁴².

1.11) Bulak Köyü Camii Nukud Vakfı

Safranbolu’nun Bulak Köyü’nden İhsan oğlu Gök Ali’nin 28 Şubat 1848 tarihli terekesine göre köydeki caminin nukud vakfına 275 kuruş⁴³, Sarı oğlu Osman bin Ali’nin 16 Nisan 1855 tarihli terekesine göre aynı caminin nukud vakfına 67,5 kuruş borcu vardır⁴⁴. Bulak Köyü’nden Kebirli Süleyman Usta ibn İbrahim’in de 14 Kasım 1857 tarihli terekesinde aynı caminin nukud vakfına 150 kuruş borcu bulunduğu kaydı bulunmaktadır⁴⁵.

1.12) Bulak Köyü Camii Hacı Emin Ağa ibn Emin Nukud Vakfı

Safranbolu Bulak Köyü’nde sakin Hacı Emin Ağa ibn Hacı Emin, 18 Haziran 1839’da müteveli tayin ettiği Mehmet Ağa ibn Hüseyin huzurunda kendisine ait 2.000 kuruşu vakfedip şöyle şart eylemiştir; 2.000 kuruş müteveli tarafından kefile onu on bir buçuk hesapla istirbah olunup hâsıl olan gelirden 300 kuruşun köydeki camide hatip olana verilmesini, hayatta oldukça tevliyetin kendisine, vefatından sonra evlatlarının salih olanına, neslinin kesilmesinden sonra akrabasından salih bir kişiye, daha sonra Akyol Mahallesi ahalisinden muhtar olan kimseye tevliyetin verilmesini, vakfin fazla gelirinin ise Müslüman fakirlere sarf olunmasını istemiştir⁴⁶.

1.13) Bulak Köyü Mescidi Nukud Vakfı

Bulak Köyü’nden Küçük Ahmet oğlu Mustafa bin Ahmet, adı geçen köydeki mescidin nukud-ı mevkufesinden, müteveli Mehmet Çavuş bin Hasan’dan köy muhtarı Mehmet Ağa ibn Hüseyin ve köyden diğer şahitler huzurunda önce 414,5 kuruş sonra 186,5 kuruş borç aldığı, şu an

⁴² SŞS, no. 2146, s. 4.

⁴³ SŞS, no. 2127, s. 68-b.

⁴⁴ SŞS, no. 2131, 78-a.

⁴⁵ SŞS, no. 2132, s. 85.

⁴⁶ SŞS, no. 2142, s. 7-a.

601 kuruş borcunun olduğunu 20 Şubat 1872'de mahkemede ifade etmiştir⁴⁷.

1.14) Bulak Köyü Musahip Paşa Camii Nukud Vakfı

Safranbolu'ya bağlı Bulak Köyü'nde Musahip Paşa Camii vakfi mütevellisi İmamzade İmam Mehmet Efendi ibn Mehmet Efendi, Bulak Köyü'nden vefat eden Ak Mehmet oğlu Said Efendi ibn Mehmet bin Hasan'ın mütevellisi bulunduğu vakıftan senetle toplam 4.343 kuruş borç aldığını beyan edip vakfın alacağını varislerinden talep etmiştir. Müteveli, iddiasını köyden şahitler ve senetlerle ispatlayınca vakıftan alınan paranın ödenmesine Safranbolu Mahkemesi'nde 10 Haziran 1889'da karar verilmiştir⁴⁸.

1.15) Bulak Köyü Medresesi Nukud Vakfı

Safranbolu'ya bağlı Bulak Köyü'nde Osmanlı Dönemi'nde bir medresenin bulunduğu ve bu medresenin Musahip Mustafa Paşa Camii yanında olduğu bilinmektedir⁴⁹. Safranbolu'ya bağlı Konarı Köyü'ne mülhak olan Satı Köyü'nden Hacı Mustafa oğlu Ahmet bin Hacı Mustafa, Safranbolu'nun Bulak Köyü'ndeki medresenin para vakfının mütevellisi olan Safranbolu'dan Mehmet Ağa ibn Emin'den şahitler huzurunda vakıftan önce 1.000 kuruş daha sonra 300 kuruş borç aldığını Safranbolu Mahkemesi'nde 17 Kasım 1873'te tescil ettirmiştir⁵⁰.

1.16) Bulak Köyü Mektep ve Su Nukud Vakfı

Safranbolu'nun Bulak Köyü'nde Musahip Mustafa Paşa Camii ve Medresesi yanında bir de sıbyan mektebi bulunmaktaydı⁵¹. Safranbolu'nun Akvıran Köyü'nden Küçük Mehmed oğlu Osman bin Halil, 10 Haziran 1873'te Safranbolu Mahkemesi'nde Bulak Köyü'ndeki

⁴⁷ SŞS, no. 2137, s. 77-b.

⁴⁸ SŞS, no. 2147, s. 44-a.

⁴⁹ Selma Turhan Sarıköse, "Osmanlı Dönemi'nde Safranbolu'da Sıbyan Mektepleri ve Medreseler", *Türk- İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, S. 28 (2019), s. 316.

⁵⁰ SŞS, no. 2138, s. 50-a.

⁵¹ Turhan Sarıköse, *aynı makale*, s. 312.

mekteb-i sıbyanın muallim-i sıbyanı ve köyün suyuna vakfedilmiş paranın mütevellisi olan Ali Molla ibn Mehmet'ten şahitler huzurunda vakıf paradan 1.450 kuruş aldığını, daha sonra aldıkları borçlarla toplam 1.667,5 kuruşu mütevelliyeye teslim ettiğini şahitler huzurunda beyan etmiştir⁵².

1.17) Bulak Köyü'nden Tabanlızade el-Hâc Osman Ağa ibn Ömer bin Ali Vakfı

Bulak Köyü'nden olup hac dönüşünde Hicaz'da vefat eden Tabanlızade el-Hâc Osman Ağa ibn Ömer bin Ali'nin büyük oğlu Hasan Efendi, müteveffa babasının kardeşi el-Hâc Mülazım Mehmet Efendi ibn Ömer huzurunda babasının vasisi olarak babasının hayatta iken 1.400 kuruşu vakfettiğini beyan etmiştir. Vakıf paranın gelirinden Bulak Köyü'ndeki Fazlı Ağa Köprüsü üstünde bulunan mescit ve mescidin karşısında bulunan çeşme ve çeşme suyunun tamirine yıllık 45 kuruş, Bulak Köyü'nde bulunan Musahib Paşa Vakfı Sıbyan Mektebi'nin muallim-i sıbyanı olan kişiye yıllık 50 kuruş, Akyol adlı yerde bulunan mektebin muallimine yıllık 50 kuruş, Burunsuzoğlu Mahallesi'ndeki mektebin muallimine 50 kuruş vakfetmiştir. Hasan Efendi, vâkıf babasının ölümünden sonra evladından gelenlerin müteveli olmasını belirttiğini, babasının terekesinden vakıf için paranın mütevelliyeye verilmesi gerektiğini 27 Mayıs 1873'te Safranbolu Mahkemesi'nde tescil ettirmiştir⁵³.

1.18) Bürnük Köyü Camii Nukud Vakfı

Safranbolu'nun Bürnük Köyü'nden Sefer oğlu Hüseyin'in 10 Haziran 1848 tarihli terekesinde Bürnük Köy Camii Nukud Vakfı'ndan iki defada aldığı 146 kuruş borcunun bulunduğu kaydedilmiştir⁵⁴.

⁵² ŞŞS, no. 2138, s. 25-a.

⁵³ ŞŞS, no. 2138, s. 13-a.

⁵⁴ ŞŞS, no. 2127, s. 82.

1.19) Çiftlik-i Süflâ Köyü Camii Nukud Vakfı

Safranbolu'nun Çiftlik-i Süflâ Köyü'nden Malak oğlu zevcesi Hamide bint Abdullah'ın 18 Şubat 1839 tarihli terekesinde adı geçen köydeki caminin vakıf akçesine 50 kuruş borcu bulunduğu kaydedilmiştir⁵⁵.

1.20) Çukurca Köyü Camii Nukud Vakfı

Safranbolu'da Aktaş Kazası Çukurca Köyü'nden ve kaza müdürü olan Çelebi oğlu Süleyman Ağa ibn Osman'ın 19 Kasım 1850 tarihli terekesinde Çukurca Köy Camii'nin nukud-ı mevkufesine 150 kuruş borçlu bulunduğu kaydı yer almaktadır⁵⁶.

1.21) Dana-i Süflâ Köyü Camii Vakfı

Safranbolu'nun Dana-i Süflâ Köyü'nden Kara Mustafa'nın 04 Haziran 1839 tarihli terekesinde köydeki caminin vakfına 100 kuruş borcu varken oğlu Ahmet de aynı caminin vakfına terekesinden 100 kuruş verilmesini vasiyet etmiştir⁵⁷. Bu kayıttan para vakıflarının asıl malına bazı hayırseverler tarafından sonradan para verildiği böylelikle vakıf paranın arttığı anlaşılmaktadır.

1.22) Davudobası Köyü Camii Nukud Vakfı

Safranbolu'nun Yörük Kazası'na bağlı Davudobası Köyü'nden Ali İmam oğlu Osman oğlu Ali'nin 23 Nisan 1862 tarihli terekesinde köydeki caminin vakıf akçesine 138 kuruş borcu bulunmaktadır⁵⁸. Aynı köyden Müderrisoğlu kızı Sare bint Hacı Ali'nin 10 Aralık 1863 tarihli terekesinde de bu caminin vakfına 255 kuruş borcu vardır⁵⁹.

⁵⁵ SŞS, no. 2121, s. 70-b.

⁵⁶ SŞS, no. 2129, s. 67-b.

⁵⁷ SŞS, no. 2122, s. 7.

⁵⁸ SŞS, no. 2133, s. 53-a; *Safranbolu Şer'iyeye Sicili 2133 Numaralı Defter*, (yay. haz. Recep Karacakaya-İsmail Yücedağ-Nazım Yılmaz), İstanbul 2013, s. 355.

⁵⁹ SŞS, no. 2134, s. 7.

1.23) Eflani Nahiyesi Alacat Köyü Mahmudiye Camii Nukud Vakfı

Safranbolu'nun Eflani Nahiyesi'ne bağlı Alacat köyü ahalisinden Hatip oğlu Hasan Ağa, Mahmudiye olarak isimlendirilen daha önce mescit iken camiye çevrilen mabede 2.000 kuruş vakfetmiştir. Vakfin parasından ücret almak üzere 23 Ocak 1906'da camiye Yusuf Efendi hatip tayin edilmiştir⁶⁰.

1.24) Fatma ibnete es-Seyyid Yakup Efendi Vakfı

Fatma ibnete es-Seyyid Yakup Efendi, 30 Aralık 1845-02 Ocak 1846 günleri arasında Safranbolu Şer'iyye Mahkemesi'nde 500 kuruşu vakfetmiştir⁶¹. Vakfin mütevellisi es-Seyyid Numan Efendi ibn es-Seyyid Ahmet Efendi huzurunda, vakfettiği paranın onu on bir buçuk hesabıyla çalıştırılmasını, vakfin gelirinden herhangi bir isim altında para alınmamasını, her sene Muharrem ayında Safranbolu'ya bağlı Yazıköy'de bulunan Çatal Camii'nin kandillerine yağ alınmasını, vakfa es-Seyyid el-Hâc Emin Efendi'nin nâzır olmasını, mütevellinin ölümünden sonra neslinden gelen salih kimselerin müteveli olmasını, sonra camide postnişin olan kimselere tevliyetin verilmesini şart koşturmuştur.

1.25) Gayza Köyü Camii Nukud Vakfı

Safranbolu'nun Gayza Köyü'nden Dursun oğlu Hüseyin'in 22 Ekim 1852 tarihli terekesindeki kayda göre adı geçen köydeki caminin vakıf akçesine 57,5 kuruş borcu vardır⁶².

1.26) Hacce Hanım Vakfı

Safranbolu'nun Çiftlik-i Süflâ Köyü'nden Pehlivan oğlu kerimesi olup şimdi Safranbolu'nun Konarı Köyü'nde Mecit oğlu Mehmet'in zevcesi olan Asiye bint Mustafa, Çiftlik-i Süflâ Köyü'nden Mehmet Kâşif'in büyük kızı Hacce Hanım Vakfı'nın parasının muhafazası için müteveli olan Yusufzade Yusuf Efendi istifa ettiğinden nukud vakfının muhafaza için

⁶⁰ SŞS, no. 2156, s. 69.

⁶¹ SŞS, no. 2126, s. 99.

⁶² SŞS, no. 2129, s. 100.

vakıftan 50'şer kuruş almak üzere toplam 100 kuruşla iki nâzır tayin edilmesi köy ihtiyar heyeti tarafından talep edilmiştir. Bunun üzerine köyden Muslu oğlu Hüseyin bin Mustafa müteveli, Kara Mehmet oğlu Yusuf bin Mehmet ile Hacı Ali oğlu Osman bin Hüseyin nâzır olarak 16 Mart 1896'da tayin edilmişlerdir⁶³.

1.27) Ilbarıt Köyü Abdurrahman Camii Nukud Vakfı

Safranbolu'nun Ilbarıt Köyü'nden Muslu oğlu Hasan oğlu Mehmet'in 29 Haziran 1859 tarihli terekesinde adı geçen köydeki caminin vakfına 120 kuruş borcu bulunmaktadır⁶⁴. Ilbarıt Köyü'nden Sohta oğlu Mustafa bin Mehmet, köydeki Abdurrahman Camii nukud vakfı mütevellisi Yusufzade Yusuf Efendi ibn Mehmet'ten vakıf malından toplam 2.560 kuruş borç aldığını, kefiller bu borcun zikredilen kişi tarafından alındığına şahitlik yapmışlar; borcun vakfa ödenmesi gerektiğini beyan etmişlerdir. Dava 09 Mayıs 1888'de Safranbolu Mahkemesi'nde kaydedilmiştir⁶⁵.

1.28) Kapullu Köyü Aşağı Mahalle Mescidi Vakfı

Kuruluş tarihi tespit edilemeyen Kapullu Köyü Aşağı Mahallesi Mescidi Nukud Vakfı'nın 02-05 Mart 1824 tarihi itibarıyla muhasebesi görülmüştür. Vakfın akçesi olan 1.710,5 kuruş onu on bir buçuk hesabıyla çalıştırılmış, hasıl olan gelir mescidin tamiri ile diğer masraflarına harcanmıştır. Dört kuruş hâkime, iki kuruş kâtibe verildikten sonra vakfın geri kalan parası vakfın asıl parasına dahil edilmiş; vakfın mütevellisi Tüysüz oğlu Mehmet bin Hüseyin'e vakfın parası teslim edilmiştir.

Mescidin vakıf akçesinin kimlerde olduğu yönünde de bir kayıt tespit edilmiştir. Buna göre mescidin vakıf akçesinden; Ekiz oğlu Salih'te 57,5, Abbas oğlu Salih'te 57,5, Abbas oğlu Ahmet'te 57, Mehmet Ali oğlu Hüseyin'de 46, Karagöz oğlunda 58,5, Sarı Mustafa'da 28,75, Kava Köle'de 28,75, Hatip oğlu Ahmet'te 28,75, İslam'da 23, Mehmet oğlu Mustafa'da 11,5, Sipahi oğlu Mustafa'da 49,75, Yaman oğlunda 25, Kara Mustafa'nın oğlunda dokuz, Küçük Ahmet'te 59, Hatip oğlu Mehmet'te

⁶³ SŞS, no. 2150, s. 117.

⁶⁴ SŞS, no. 2133, s. 5; Karacakaya vd., *Safranbolu Şer'iyeye Sicili 2133 Numaralı Defter*, s. 63.

⁶⁵ SŞS, no. 2147, s. 44.

50,75, Seferoğlu'nda 33, Ali Efendi'de 11,5, Mehmet Ali oğlu Abdullah'ta 34,5, Abbas oğlu Mustafa'da 12,5, Katı oğlu Mustafa'da 51,75, Sipahi oğlu Mehmet'te 10, Mehmet Ali oğlu Süleyman'da 20, Tüysüz oğlu Mehmet'te 12,5 kuruş borç almıştır⁶⁶. Kapullu Köyü'nden Ekiz oğlu Hüseyin'in de 23 Nisan 1846 tarihli terekesinde Aşağı Cami Vakfı'na 152,5 kuruş borcu olduğu kayıtlıdır⁶⁷. Bu bilgiler, Safranbolu'nun köylerinde yaşayan halkın XIX. yüzyılda para vakıflarından önemli ölçüde istifade ettiklerini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

1.29) Kapullu Köyü Camii Nukud Vakfı

Kapullu Köyü'nden Tüysüz oğlu Osman kızı Havva'nın kocası Ahmet oğlu Hasan'ın 09 Aralık 1862 tarihli terekesinde bu köydeki caminin nukud vakfına 251 kuruş borç kaydı yer almaktadır⁶⁸. Kapullu Köyü'nden Akzor oğlu Mustafa ibn Hasan'ın 12 Kasım 1863 tarihli terekesinde de adı geçen köyün camisine ait nukud vakfına 222 kuruş borcu vardır⁶⁹. Yine bu köyden Bostancı oğlu Bıdık Mustafa bin İsmail bin Ali'nin 13 Mayıs 1874 tarihli terekesinde aynı caminin nukud-ı mevkuvesinin mütevellisinden 275 kuruş borç aldığı kaydı yer almaktadır⁷⁰. Kapullu Köyü'nden Hacı oğlu Hasan oğlu Mehmet'in 20 Nisan 1881 tarihli terekesinde bu köydeki caminin vakıf akçesine 207 kuruş 20 para borcunun kaydı bulunmaktadır⁷¹.

1.30) Kapullu Köyü Uzun Mescid Nukud Vakfı

Kapullu Köyü'nde bulunan Uzun Mescid'in 1804 yılı sonlarına ait muhasebe defteri Safranbolu naibi tarafından teftiş edilmiştir. el-Hâc Hüseyin bin Hüseyin'in 1.600 kuruşluk vakıf paranın iki senelik harcama muhasebesi yapılmıştır. Gerekli harcamalar yapıldıktan sonra 65 kuruş fazla hasılat olduğu tespit edilmiştir. Bu 65 kuruş da vakfın asıl malı olan

⁶⁶ SŞS, no. 2115, s. 29-b.

⁶⁷ SŞS, no. 2126, s. 106-b.

⁶⁸ SŞS, no. 2133, s. 70-b.

⁶⁹ SŞS, no. 2134, s. 6-a.

⁷⁰ SŞS, no. 2139, s. 29-30.

⁷¹ SŞS, no. 2133, s. 35-a; Karacakaya vd., *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2133 Numaralı Defter*, s. 507.

1.600 kuruşa eklendikten sonra vakfin asıl malı 1.665 kuruş olmuştur. Vakfin muhasebe masrafları için hâkime 10 kuruş, iki kuruşun da kâtip masrafı olarak verilmesi gerektiği belirtilmiştir⁷². 1814 yılından 1818 yılının sonuna kadar olan vakfin muhasebesi görülmüştür. Bu muhasebede vakfin parasından toplam 3.081 kuruş gelir elde edildiği görülmüştür. 780 kuruş masraf çıktıktan sonra vakfin 2.125 kuruş parası olduğu 25 Eylül 1818'de kayıt altına alınmıştır⁷³.

1.31) Kapullu Köyü Yukarı Cami Nukud Vakfı

Kapullu Köyü'nden Ekiz oğlu Hüseyin'in 23 Nisan 1846 tarihli terekesinde verilen bilgiye göre Yukarı Cami Nukud Vakfı'na 100 kuruş borcu vardır⁷⁴.

1.32) Karıt Köyü Camii Nukud Vakfı

Safranbolu'nu Karıt Köyü'nden Semiz oğlu Mustafa'nın 09 Aralık 1846 tarihli terekesinde adı geçen köydeki caminin vakfına 100 kuruş⁷⁵, yine Karıt Köyü'nden Hacı Osman bin Ali'nin aynı vakfa 04 Ocak 1865 tarihli tereke defterinde 300 kuruş borcu bulunduğu kayıtlıdır⁷⁶.

1.33) Kılavuzlar Köyü Camii Nukud Vakfı

Kılavuzlar Köyü'nden Sarıbey oğlu Hüseyin ibn Mehmet'in 27 Nisan 1848 tarihli tereke kaydına göre bu köydeki caminin nukud vakfına 100 kuruş borcu vardır⁷⁷. 13 Nisan 1871'de Kılavuzlar Köyü Camii'nin nukud vakfının mütevellisinin Hacı Mehmet bin Osman olduğu görülmektedir⁷⁸.

1.34) Kılavuzlar Köyü Mektebi Nukud Vakfı

Safranbolu'nun Kılavuzlar Köyü'nden Ahmet oğlu Ahmet bin Ahmet, Kılavuzlar Köyü Mektebi vakfı akçesinin mütevellisi olan Osman

⁷² SŞS, no. 2113, s. 28.

⁷³ SŞS, no. 2115, s. 78.

⁷⁴ SŞS, no. 2126, s. 106-b.

⁷⁵ SŞS, no. 2126, s. 141-142.

⁷⁶ SŞS, no. 2134, s. 27.

⁷⁷ SŞS, no. 2127, s. 97.

⁷⁸ SŞS, no. 2137, s. 30-b.

Efendi'den 160 kuruş borç almıştır⁷⁹. XIX. yüzyıl ortalarına ait olan bu belgeden Kılavuzlar Köyü'nde bir mektebin faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır.

1.35) Kırakıra Camii Nukud Vakfı

Safranbolu Tokatlı Köyü'nden Arslan oğlu Mehmet'in 10 Temmuz 1893 tarihli terekesindeki kayda göre Kırakıra Camii Nukud Evkafı mütevellisi İsmet Ağa ibn Ahmet'ten 381 kuruş borç aldığı ve vefatından sonra ödenmesi gerektiği tereke kaydından anlaşılmaktadır⁸⁰.

1.36) Kızılcaviran-ı Ulvî Köyü Nukud Vakfı

Kızılcaviran-ı Ulvî Köyü'nden Selam oğlu Osman'ın 27 Mayıs 1847 tarihli terekesine göre bu köydeki caminin nukud vakfına 264 kuruş borcu vardır⁸¹. Yine aynı köyden Topçu oğlu Osman bin Mehmet'in 16 Aralık 1852 tarihli terekesinde de bu caminin vakıf akçesine 192,5 kuruş borcunun bulunduğu kayıtlıdır⁸².

Bu nukud vakfına bazı hayırseverler daha sonra da para ilave etmişlerdir. Kızılcaviran-ı Ulvî Köyü'nden Uzun Hüseyin oğlu Ali Ağa, 16 Kasım 1896'da Safranbolu Mahkemesi'nde vakfın mütevellisi Müftüzade Ahmet Burhaneddin Efendi ibn el-Hâc Mustafa Asım Efendi huzurunda 500 kuruşu vakfetmiştir⁸³. Kefille borç verilecek bu paranın gelirinden yıllık 45 kuruşun Kızılcaviran-ı Ulvî Köyü'nde bulunan Sakalar Camii'nin aydınlatılması için yağ masrafına, 45 kuruşun imama, 20 kuruşun her sene caminin tamir edilmesine harcanmasını, tevliyetin hasbî olarak kendisine, ölümünden sonra neslinden gelenlere verilmesini istemiştir.

⁷⁹ SŞS, no. 2129, s. 32-b- 33-a.

⁸⁰ SŞS, no. 2149, s. 10-b; Recep Karacakaya- İsmail Yücedağ- Nazım Yılmaz, *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2149 Numaralı Defter*, Seçil Ofset, İstanbul 2013, s. 81.

⁸¹ SŞS, no. 2127, s. 37.

⁸² SŞS, no. 2129, s. 113-a.

⁸³ SŞS, no. 2153, s. 36-a.

1.37) Kirkille Mescidi Nukud Vakfı

Safranbolu'nun Baba Sultan Mahallesi'nden Geredevi Hoca es-Seyyid Mustafa Efendi ibn Abdullah'ın 22 Nisan 1854 tarihli terekesinde Kirkille Mescidi nukud vakfına 380 kuruş borcunun bulunduğu kaydedilmiştir⁸⁴.

1.38) Kirpe Köyü Camii Vakfı

Safranbolu'nun Kirpe Köyü'nden Almal oğlu Mehmet bin İsmail'in 09 Ocak 1853 tarihli terekesinde bu köyün camisinin vakıf akçesine 200 kuruş borcu bulunmaktadır⁸⁵.

1.39) Konarı Köyü Camii Nukud Vakfı

Safranbolu'nun Konarı Köyü'nden Hacı Mümin oğlu Hüseyin bin Mehmet'in 1837-1838 tarihli terekesindeki kayda göre bu köyün cami ve çeşmesi vakıf akçesine 140 kuruş borcu vardır⁸⁶. Aynı köyden Zontar oğlu Hacı Osman bin Mehmet'in 09 Şubat 1867 tarihli terekesinde de köy camisine 80,5 kuruş borcu bulunmaktadır⁸⁷.

1.40) Kuzyaka Köyü Âb-ı Leziz Pınarı Nukud Vakfı

Safranbolu'ya bağlı Kuzyaka Köyü'nden Hoca oğlu Ali'nin 28 Ekim 1846 tarihli terekesinde adı geçen köyde Âb-ı Leziz olarak bilinen pınarın tamiri için faaliyet gösteren vakfa 10 kuruş verdiğinin kaydı yer almaktadır⁸⁸.

1.41) Oğulviran Köyü Camii Vakfı

Safranbolu'nun Oğulviran Köyü'nden Soyтары oğlu İsmail bin Abdullah'ın 24 Kasım 1844 tarihli terekesinde bu köydeki caminin vakfına 115 kuruş borcunun bulunduğu kayıtlıdır⁸⁹.

⁸⁴ SŞS, no. 2131, s. 43.

⁸⁵ SŞS, no. 2129, s. 100.

⁸⁶ SŞS, no. 2120, s. 98.

⁸⁷ SŞS, no. 2134, s. 72-a.

⁸⁸ SŞS, no. 2126, s. 133.

⁸⁹ SŞS, no. 2122, s. 104.

1.42) Öylebeli Köyü Camii Vakfı

Safranbolu'ya bağlı Yörük Kazası Öylebeli Köyü'nden Hacı oğlu Ahmet'in 21 Temmuz 1842 tarihli terekesinde adı zikredilen köyün camisine ait nukud vakfına 115 kuruş borcu bulunmaktadır⁹⁰.

1.43) Safranbolu Ova Nahiyesi Şeyhler Köyü Minkazzade Ömer Ağa ibn Abdullah bin Ömer Vakfı

Safranbolu'ya bağlı Ova Nahiyesi'nde Doğan Şah Divanı köylerinden Şeyhler Köyü ahalisinden Minkazzade Ömer Ağa ibn Abdullah bin Ömer, 23 Kasım 1880'de müteveli tayin ettiği Taştar el-Hâc Mehmet Ağa ibn Abdullah huzurunda malından 2.000 kuruş vakfetmiştir. Bu para onu on bir buçuk hesabıyla çalıştırılacak, hâsıl olan gelirden yıllık 20 kuruş Doğan Paşa Divanı'nda müceddeden bina eylediği caminin hatibine, 20 kuruş müezzine, 20 kuruş muallim-i sıbyana, 60 kuruş köydeki ahşap köprünün tamirine, 120 kuruş caminin tamirine verilmesini, her sene evkaf muhasebecisi marifetiyle vakfin muhasebesinin görülmesi için 20 kuruş harc-ı muhasebeye, 20 kuruş tevliyete, hayatta oldukça vakfin tevliyetinin kendisine, vefatından sonra erkek evladının ekber ve erşedine, neslinin kesilmesi durumunda sonra akrabasının ekber ve erşedine verilmesini, daha sonra Doğan Paşa Divanı ahalisinden birinin müteveli olmasını, fazla gelirin Müslüman fakirlere sarf olunmasını şart olarak koymuştur.

1.44) Sırçalı Köyü Camii Nukud Vakfı

Safranbolu'nun Sırçalı Köyü'nden Hatip oğlu Süleyman'ın 11 Kasım 1851 tarihli terekesindeki kayda göre adı geçen köydeki camii vakıf akçesine 323 kuruş borcu vardır⁹¹. Yine Sırçalı Köyü'nden Ak Mehmet oğlu Mustafa'nın 10 Nisan 1898 tarihli terekesinde, bu köydeki caminin vakıf akçesi için 270 kuruş vakfettiği kaydı yer almaktadır⁹².

⁹⁰ SŞS, no. 2122, s. 110.

⁹¹ SŞS, no. 2129, s. 56-a.

⁹² SŞS, no. 2149, s. 40-b; Karacakaya, vd., *Safranbolu Şer'iyye Sicili 2149 Numaralı Defter*, s. 297.

1.45) Tokatlı Köyü Mektebi Nukud Vakfı

Safranbolu'nun Tokatlı Köyü'nden Bali oğlu Osman'ın 14 Şubat 1835 tarihli terekesindeki kayda göre köydeki mektep vakfına 23 kuruş borcu bulunmaktadır⁹³.

1.46) Ulus Nahiyesi Çavuş Köyü Nukud Vakfı

Safranbolu'ya bağlı Ulus Nahiyesi Çavuş Köyü'nden Kara Ahmet oğlu İsmail Çavuş ibn Mustafa 2.000 kuruşu köyündeki daha önce mescit iken camiye çevrilen mescide vakfetmiş; 14 Haziran 1905'te yeni açılan bu camiye ücretini vakıftan almak üzere bir hatip tayin edilmiştir⁹⁴.

1.47) Yazıköy Camii Nukud Vakfı

Safranbolu'daki Müslüman Yazıköy'den Usta oğlu Mustafa oğlu Emin'in 15 Ocak 1862 tarihli tereke kaydında Yazıköy Camii Nukud Vakfı'na 135 kuruş borcu bulunmaktadır⁹⁵.

1.48) Yazıköy Hisar Mahallesi Camii Nukud Vakfı

Safranbolu'da Yazıköy Hisar Mahallesi'nde bulunan Hisar Camii'ne Pirce oğlu Hacı İsmail Ağa tarafından 2.000 kuruş vakfedilmiştir. Hacı İsmail Ağa'nın oğlu Hacı Mehmet Ağa vakıf paranın kendinde olduğunu mahkemede şahitlerin huzurunda beyan ettiğinden bu vakıf paranın vakfın mütevellisine verilmesine 14 Şubat 1904'te karar verilmiştir⁹⁶.

1.49) Yıldızviran Köyü Camii Nukud Vakfı

Yıldızviran Köyü'nden nukud vakfının gelirlerini muhafaza etmek ve köydeki caminin gerekli tamirlerini yaptırmak için Yıldızviran Köyü ahalisinden Uzun Ali oğlu Raşit Ağa bin Feyzullah 19 Nisan 1895 tarihinde vakfa müteveli tayin edilmiştir⁹⁷.

⁹³ SŞS, no. 2119, s. 18-a-18-b.

⁹⁴ SŞS, no. 2156, s. 29.

⁹⁵ SŞS, no. 2133, s. 49-b; Karacakaya vd., *Safranbolu Şer'iyeye Sicili 2133 Numaralı Defter*, s. 355.

⁹⁶ SŞS, no. 2155, s. 68-70.

⁹⁷ SŞS, no. 2151, s. 47.

1.50) Yörük Nahiyesi Sarı Ahmed Köyü Camii Nukud Evkafı

Safranbolu'nun Yörük Nahiyesi'ne bağlı Sarı Ahmed Köyü'nden Sakizade el-Hâc İsmail Ağa ibn Hacı Feyzullah bin Abdullah, 26 Nisan 1881'de müteveli tayin ettiği Safranbolu ahalisinden Nuri Efendi ibn Emin huzurunda 1.500 kuruş vakfetmiştir. Onu on bir buçuk hesabıyla müteveli izni ve kefile istirbaha verilecek paranın gelirinden Ramazan ayında 10 okka yağ alınmasını, yağın Sarı Ahmed Köyü Camii'nin mihrabının iki yanındaki kandillere konulmasını, 80 kuruş caminin imamı Mehmet Efendi'ye, 25 kuruş müezzine, 10 kuruş ferraşa, 40 kuruş caminin tamirine, vakfın muhasebesinin görülmesi için 10 kuruş verilmesini, hayatta oldukça hasbî olarak vakfa kendisinin mütevellliğine atanmasını onun ölünce caminin imamı Mehmet Efendi'nin vakfın mütevellisi olmasını, ölümünden sonra tevliyetin İmam Mehmet Efendi'nin erkek evladından gelen salih bir kişiye verilmesini, fazla gelirin fakir Müslümanlara harcanmasını şart koşturmuş⁹⁸.

Sonuç

Osmanlı'nın son dönemlerinde “*nukud evkafı*” denilen para vakıflarının sayıları hızlı bir şekilde artmıştır. Genel olarak Osmanlı coğrafyasının farklı bölgelerinde tesis edilen para vakıfları cami, mescit, mektep ve medrese gibi hayır kurumları için kurulmuştur. Hayırseverler tarafından vakfedilen para genel olarak “*onu on bir buçuk*” hesabıyla çalıştırılmış; gelirinden hayır kurumlarının tamir ve personel maaşları ile aydınlatma ve tefriş gibi diğer masraflara harcanmıştır.

Safranbolu'nun birçok köyünde para vakıflarının tesis edildiği *Safranbolu Şer'iyye Sicilleri*'nden anlaşılmaktadır. Vakfedilen para aynı zamanda halkın nakit para ihtiyacının karşılanmasına önemli katkılar sağlamıştır. Bu bağlamda para vakıfları Osmanlı ekonomik hayatına olumlu yönde katkı sağlamıştır. Düzenli ve belirli bir oranda borç alınması halkın tefecilerden yüksek faizle borç almalarının önüne geçilmiştir. Safranbolu'nun köylerinde vefat eden kişilerin terekelerinde para

⁹⁸ ŞŞS, no. 2145, s. 2-b-3-a.

vakıflarından aldıkları paraların borç kayıtları halkın nakit ihtiyacını karşılamada para vakıflarının önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca para vakıflarından elde edilen gelirle hayır kurumları düzenli şekilde tamir edilmiş, tefriş ve personellerinin maaşlarının karşılanması suretiyle hayır kurumlarının uzun yıllar topluma hizmet etmesini sağlamıştır.

Kaynakça

1) Arşiv Kaynakları

a) Yayımlanmamış Arşiv Kaynakları

Safranbolu Şer'iyeye Sicili (SŞS), no. 2114, 2115, 2120, 2121, 2122, 2126, 2127, 2129, 2131, 2132, 2133, 2134, 2137, 2138, 2139, 2142, 2144, 2145, 2146, 2147, 2149, 2151, 2153, 2155, 2156.

b) Yayımlanmış Arşiv Kaynakları

Safranbolu Şer'iyeye Sicili 2133 Numaralı Defter, (yay. haz. Recep Karacakaya- İsmail Yücedağ- Nazım Yılmaz), Seçil Ofset, İstanbul 2013.

Safranbolu Şer'iyeye Sicili 2144 Numaralı Defter, (yay. haz. Recep Karacakaya- İsmail Yücedağ- Nazım Yılmaz), Seçil Ofset, İstanbul 2013.

Safranbolu Şer'iyeye Sicili 2149 Numaralı Defter, (yay. haz. Recep Karacakaya- İsmail Yücedağ- Nazım Yılmaz), Seçil Ofset, İstanbul 2013.

2) Diğer Kaynaklar

AKGÜNDÜZ, Ahmet, "Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çeşitleri", *Türkler*, X, (ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 447-460.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1996.

ÇAĞATAY, Neşet, "Osmanlı İmparatorluğunda Riba-Faiz Konusu Para Vakıfları ve Bankacılık", *Vakıflar Dergisi*, S.9 (1971), s. 39-56.

ÇINAR, Hüseyin-Miyase Koyuncu Kaya, *Vakıflar Kaynakçası*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 2015.

GÜNERİ, Hasan, "Vakıf İşletmeleri", *Vakıflar Dergisi*, S. 11 (1976), s. 25-46.

KOYUNCU KAYA, Miyase, bk. ÇINAR, Hüseyin.

Selma Turhan Sarıköse

Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, II, (yay. haz. Nuri Akbayar), Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996.

ÖNTUĞ, M. Murat “Uşak’ta Boduroğlu Vakıfları ve Vakfiyeleri”, *Vakıflar Dergisi*, S. 28 (2004), s.77-98.

ÖZCAN, Tahsin, *Osmanlı Para Vakıfları Kanûnî Dönemi Üsküdar Örneği*, TTK, Ankara 2003.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II-III, MEB Yay, İstanbul 1993.

TURHAN SARIKÖSE, Selma “Osmanlı Dönemi’nde Safranbolu’da Sıbyan Mektepleri ve Medreseler”, *Türk- İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, S.28 (2019), s. 307-320.

ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2002.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, “Vakıf”, *İslâm Ansiklopedisi*, XIII, MEB, İstanbul 1986, s.153-172.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, *XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, TTK, Ankara 2003.

